

Выходзіць
з 20 снежня
1945 года

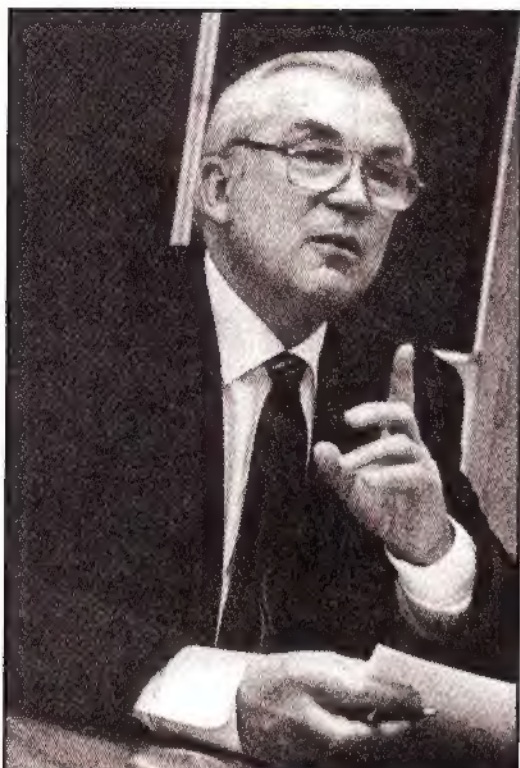
НАСТАЎНІЦКАЯ

газета

№ 46
(5377)
Субота,
13 красавіка

3 дакладных крыніц

Рэформа дае больш самастойнасці

выканана, Міністэрствам адукацыі ўжо падрыхтаваны варыянтныя вучэбныя планы. Яны былі ўзгоднены з Міністэрствам фінансаў і Міністэрствам аховы здароўя. Галоўнымі асаблівасцямі новых вучэбных планаў я б назваў, дакладнае вызначэнне колькасці гадзін на рэалізацыю дзяржаўнага кампанента адукацыі з улікам узроставых асаблівасцей дзяцей. А таксама пашырэнне школьнага кампанента адукацыі, што дазволіць педагогічным саветам школ размяркоўваць вучэбныя гадзіны з улікам індывидуальных асаблівасцей арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу на вучальнай установе (маецца на ўвазе не профіль, паглыбленне навучання і г.д.). Акрамя таго, варыянтныя планы наміроўваюць тыднёвую вучэбную нагрузку, якая доводзіцца на аднаго школьніка ў залежнасці ад яго узросту і тыпу самой навучальнай установы.

Адметна, што навучальны год будзе прадоўжаны на два тыдні. Гэта забяспечыць выкананне вучэбных планаў і праграм у поўным аб'ёме, а таксама захаванне ўзроўня якасці адукацыі на адпаведным узроўні.

Якія перавагі, на ваш погляд, мае дзяржаўная сістэма ацэнкі ведаў? Ці будзе яна ўведзена ва ўсіх школах?

— З новага навучальнага года дзяржаўная ацэнка ведаў будзе ўведзена ва ўсіх агульнаадукацыйных школах. Яна, бясспрэчна, дазволіць практычна рэалізаваць прынцып гуманітарнага ўзаемаадносін уздзяўчаўчага вучэбна-выхаваўчага працэсу, павысіць аб'ектыўнасць ацэнкі і якасць вучэбна-адукацыйнага дэявання, забяспечыць сацыяльную абарону асаблівасцей школьніка, стварыць інвэртыцыйны асяродок вучання, якія можна прымяніць да ўмоў разнаўзроставага навучання.

Якія вынікі атрымаліся ў павышэнні сёння школьнай разнабярэкасці?

— Нашы школы маюць права гэтым не займацца. Мы не можам іх абавязваць. Але само жыццё дэкларавае свае ўмовы. Бюджэтная фінансаванне ледзяе хапае на заробак настаўнікам і аплату камунальных паслуг. А матэрыяльную базу абнавіць трэба. Часта можна ўбачыць у школе безнадзейна састарэлыя абсталяванне, мэблю, лабараторыі і практычныя прыборы, вучэбна-наглядныя дапаможнікі. У пошуку выйсця нашы кіраўнікі выбіраюць самы лёгкі шлях: збіраюць грошы з бацькоў на фіранкі, карты і нават на крэйду. Але ж гэтым сітуацыю не ўрадуеш і бацькоў, такім чынам, пакрываюць. Таму выхад адзін — трэба самім школам зарабляць грошы. І дадатковы канал фінансавання я бачу ў аказанні школам якасных платных адукацыйных паслуг. Дарэчы, Міністэрства адукацыі ўжо распачала іх пералік і ўзгадніла з іншымі структурамі паліжэнне аб парадку прадастаўлення гэтых паслуг.

Хачу засяродзіць нашых кіраўнікоў на вучэбных устаноў ад перагібай. Да новай справы трэба ставіцца ўдумліва і адказна. І пры гэтым мець на ўвазе, што са сродкаў бюджэту забяспечваюцца фінансаванне толькі дзяржаўнага і школьнага кампанента вучэбнага года, а тое навучанне, якое прапановуецца звыш яго, па зацверджаных праграмах і па ўстаноўленым парадку будзе лічыцца ўжо дадатковым платнай паслужай.

Яшчэ дадаў бы, што прапанаваныя Міністэрствам адукацыі новаўвядзены шырока абмяркоўваюцца ў педагогічным асяроддзі. З гэтай мэтай кіраўнікі міністэрства сустракаюцца з педагогамі, дырэктарамі школ, кіраўнікамі раённых аддзяленняў адукацыі ўсіх рэгіёнаў. Адметна, што мы знаходзім там поўнае разуменне і падтрымку інавацыйнай дзейнасці на нашым міністэрстве.

Далейшыя яе кірункі будуць значаны ў час Распубліканскай нарады кіраўнікоў раённых аддзяленняў адукацыі і ўпраўленняў адукацыі аб'яўшанкам па праблемах мадэрнізацыі сістэмы адукацыі ў новым навучальным годзе.

Гутарыла Ала КЛЮЙКО.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

У інтэр'ю нашай газеце саветнік расійскага пасольства ў Мінску Трутнеў патлумачыў, што кірункі дзейнасці ў адукацыйнай сферы абедзвюх краін былі вызначаны яшчэ на сумесным пасяджэнні калегіі міністэрстваў адукацыі Беларусі і Расіі. На гэтай сустрэчы, як вядома, быў узяты курс на уніфікацыю расійскай і беларускай адукацыі і стварэнне адзінай адукацыйнай прасторы. У рамках гэтых пагадненняў ужо распачалося цеснае супрацоўніцтва Маскоўскага і Мінскага ўніверсітэтаў па адукацыйнай і вучэбна-метадычнай і справах моладзі Мінскага гарвыканкома.

Уладзімір Мікалаевіч значыў, што гэты дэзавыя стасункі пачаліся з прыёмнай навіны для мінчан. У аднас навучальных устаноў беларускіх сталіцы ўжо даступны гуманітарны гурз з Расіі. Гэта азначае і вучэбна-метадычная літаратура па рускай мове і літаратуры. А на алімпіядзе расійскі бок падараваў камплекты відэаматэрыялаў па гэтых прадметах усім камандам уздзяўчаўчага алімпіяды.

Але гэта было ўжо ў фінальнай частцы спарбортства. А пачалося яно яшчэ 2 красавіка ў дзень аднавання народаў Беларусі і Расіі, што мела свой значальны адбітак. На алімпіяду з'явіліся лепшыя знаўцы рускай мовы і літаратуры, якіх вылучыла на конкурс беларуская прафтэхшкола.

У сваім каментарыі галоўны інспектар ўпраўлення прафтэхшколаў адукацыі Міністэрства адукацыі Галіна Гладкая расказвала, што распубліканскаму туры алімпіяды папярэднічалі два этапы адбору — спачатку ў самой навучальнай установе, а потым — на абласным узроўні. Такім чынам, паспабярнічаў у веданні рускай мовы і літаратуры маглі ўсе, хто пажадае. А ў сталіцу прыбылі толькі з самых падрыхтаваных.

Галіна Уладзіміраўна значыла, што асноўную на грузку ў арганізацыі і фінансаванні мерапрыемства такога ўзроўню ўзяло на сябе Міністэрства адукацыі. Распрацоўкаўчае заданне алімпіяды займаўся Распубліканскі інстытут прафтэхшколаў і іншымі адукацыйнымі і навуковымі арганізацыямі. Гэта забяспечыла аб'ектыўнасць агульнай сярэдняй адукацыі на чале з яго начальнікам Галінай Янавіч. Канкурсантамі былі прапанаваны тры заданні: дыктоўка, літаратурна-лінгвістычная віктарыя і чытанне на памяць. Больш падобна аб конкурсных іспытах можна было даведацца ў самой Галіне Станіславаўне, якая, дарэчы, была і членам журы.

Па яе словах, дыктант

Рэпартаж

З дыпламантаў — у студэнты?

У Мінску на базе прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 55 прайшоў рэспубліканскі тур алімпіяды па рускай мове і літаратуры. Яго ўдзельнікамі сталі 35 навучэнцаў з 28 прафтэхшколаў рэспублікі, а таксама... супрацоўнікі Пасольства Расіі ў Беларусі. Яны, праўда, выступілі на гэтым мерапрыемстве ў ролі мецэнатаў.

Але адначасна да сярэдняй групы складанасці. Ён ацэньваўся згодна з "Часовымі нормамі ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў агульнаадукацыйных школ". Акрамя таго, усе навучэнцы напісалі яго на даволі высокім узроўні. Што тычыцца літаратурна-лінгвістычнай віктарыі, дык яна складалася з пытанняў па рускай мове і літаратуры ў межах дзесячых вучэбных праграм. Аднак некаторыя пытанні мелі алімпіядны характар і былі разлічаны на агульнае адукацыйнае ўзровень, кем-ліваць і таарчасць.

Кожнае заданне, зазначыла Галіна Станіславаўна, ацэньвалася згодна з яго зместам і на-сцьнасцю. Гэта значыць, што араграфію ў разлік журы не брала, а ўлічвала толькі ўзровень ведаў.

Але, мажліва, самым захапляльным этапу алімпіяды — чытанне напамы прабы або пазізі. Канкурсанты нагадалі аб'ектыўна тэатральных устаноў і велікі імпульс да артыстызму. І не выпадкова. Дыкцыя, інтанацыя, выразнасць і эмацыянальнасць былі асноўнымі крытэрыямі ацэнкі гэтага конкурсу.

Дарэчы, будзе сказацца, што не толькі распрацоўчы крытэрыі ацэнкі алімпіядных заданняў, ажыццяўленне іх правяркі былі ўскладнены на журы конкурсу. Яго старшыня, намеснік дэкана філалагічнага факультэта БДУ, дацэнт кафедры рускай мовы, кандыдат філалагічных навук Алена Руганцава Долькі разам з яшчэ чатырма членамі журы так арганізавалі сваю работу, што ў конкурсе панавала поўная гараснасць і адкрытасць. Пасля кожнага этапу спарбортства да канкурсантаў і іх выкладчыкаў праводзіліся падрабязныя аналізы вынікаў.

А ўжо канчатковыя былі падведзены ў злучэнні з алімпіяды. Роўных шломаў кавай не было! Навучэнца Мінскага прафесійна-тэхнічнага каледжа электронікі была лепшай на ўсіх этапах і атрымала дыплом І ступені.

Ала КЛЮЙКО.

НА ЗДЫМКУ: шчаслівыя пераможцы рэспубліканскай алімпіяды па рускай мове і літаратуры. У цэнтры — уладальніца дыплама І ступені Аля Коцкава.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Наш "голос гімназіі"

У Людмілы Аляксандраўны Мешчараквай, намесніцы дырэктара па выхаваўчай рабоце Мінскай педагогічнай гімназіі №3, сёння — юбілей.

Больш за трыццаць гадоў гэтая прыгожая, добрая, энергічная, незвычайна таленавітая жанчына прысвяціла бескарысліваму служэнню дзецям. Працавала, адказнасць і любоў да дзяцей у Людмілы Аляксандраўны ад бацькі — Аляксандра Апанасавіча, які шмат гадоў працаваў настаўнікам географіі сярэдняй школы №17 Оршы.

Нарадзілася Людміла Мешчараква ў Чысінскай вобласці. Працавала ў Расіі, у Манголіі, у Германіі і на Беларусі. Была піянеркай, бібліятэкарам, настаўнікам, намеснікам дырэктара школы.

Найбольш ярка педагогічны талент Людмілы Аляксандраўны праявіўся на ўроках гісторыі і ў арганізацыі выхаваўчай работы з вучнямі. Яе ўрокі — гэта новыя тэхналогіі, пастаянны пошук, творчасць, гэта высокі ўзровень ведаў і ўменняў вучняў. Школа Мешчараквай — гэта школа дамажары і лідэрства, ініцыятывы і творчасці; гэта клуб "Экспансія чалавека", "Добрыя ініцыятывы"; гэта дзяцінная рэспубліка "Антарыс", гэта і незвычайна школьныя святы, конкурсы, паходы і экскурсіі, сустрэчы і задушыныя гутаркі.

Людміла Аляксандраўна ўмее не толькі разумець, арганізаваць і натхніць дзяцей, яна ўмее разам з імі зрабіць жыццё цікавым, напоўненым добром і творчасцю. Яна заўсёды адкрытая да ўсяго новага, заўсёды ў акружэнні маладых настаўнікаў. Дзеці называюць яе "голос гімназіі" і ўдзячныя ёй за яркія, непатунторныя школьныя гадзі, за падараваную радасць узвешчэння і творчасці, за магчымасць правярць сябе, зрабіць свой выбар, выказаць сваё меркаванне і пазіцыю.

Штодзённая праца Людмілы Аляксандраўны — лепшы ўзор для пераўтварэння гімназіістам — будучым настаўнікам. За аднаго свайго прафесіі яна мае вышэйшую ўзнагароду — вялікую і шчырую дзяцінную любоў.

З юбілеем Вас, Людміла Аляксандраўна! Дарожа Вам, шчасця і радасці, новых поспехаў і здзяйсненняў!!!

Вашы вучні і калегі.

Выплаты пачаліся

Па стану на 8 красавіка, як патлумачыў начальнік Гродзенскага абласнога ўпраўлення адукацыі Уладзімір Антонавіч Гаўрон, пачалася выплата заробатнай платы ў чатырох раёнах — Гродзенскім, Лідскім, Дзягільскім і Карэліцкім. Запэўняюцца па ішніх раёнах, калі лічыць з 2 красавіка, складае 1 мільярд 8 мільянаў.

Праблема з выплатай зарплат унікаюць таму, што часткова вобласць субсідзіруеца з рэспубліканскага бюджэту — сваіх сродкаў на выплату зарплат бюджэтным неадстаткова. Другая прычына — не заўсёды своечасова прадпрыемствамі рознай формы ўласнасці пералічаюцца падаткі ў мясцовы бюджэт. А для гэтага таксама ёсць аб'ектыўныя прычыны.

Прагназаваць сітуацыю з выплатай зарплат за сакавік раз складала, але абласным ўпраўленнем будучы прымацца ўсе меры.

Ала ШАЎЦОВА.

Институт государственного управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь проводит профориентационную олимпиаду "Абитуриент-2002"

для учащихся выпускных классов средних школ, гимназий, лицеев, колледжей, желающих поступить в Институт государственного управления.

Олимпиада состоится:
24 апреля 2002 г. для поступающих на специальность "Государственное управление и экономика" по следующим предметам: "Математика" и "Основы экономики и управления".
25 апреля 2002 г. для поступающих на специальность "Государственное управление и право" по следующим предметам: "Человек и общество" и "Основы права".

Заявки на участие в олимпиаде принимаются до 22 апреля 2002 г.
Победители олимпиады (1, 2, 3 места) имеют льготы при поступлении в Институт государственного управления. При себе иметь паспорт.
Наш адрес: 220007, г. Минск, ул. Московская, 17. Тел.: 226-37-41, 226-37-47, 222-83-54.

Той, хто ведае цэлае, можа ведаць і яго частку, але той, хто ведае толькі частку, нічо не ведае цэлага.
Мікола ЧЭМЕР.

Алімпіяды Самыя разумныя школьнікі — на Віцебшчыне

У канцы сакавіка некалькі беларускіх гарадоў прымаюць алімпіяду. Ліда — прылініцаўча беларускай і рускай моў, Брэст — замежніцаў (англійскай, нямецкай, французскай і іспанскай моў), Мазыр — матэматыкаў, фізікаў і астраномаў, Гродна — біёлагаў і хімікаў, Віцебск — камп'ютэрных хлопчыкаў і дзяўчынак, і Бабруйск — географіў ды гісторыкаў.

У барацьбу за дыпламы першай, другой і трэцяй ступені ўключыліся дзесяць каманд — Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай, Гродзенскай, Мінскай, Магілёўскай абласцей, каманды Мінска, Літвы, БДУ, Нацыянальнага ліцэя і Ліцэя Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі. Усяго 941 удзельнік, што прыкладна на сотню менш, чым у мінулы годзе. "Нічога даўнага. У сувязі з дамажарычнай сітуацыяй, якая склалася ў нашай краіне, — патлумачыла Алена Мікалаевна Кішурна, вядучы інспектар Галоўнага ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі. Зыходзячы з разнарадкі на ўдзельніцкаў рэспубліканскіх прадметных алімпіяд 2002 года, найбольшую колькасць удзельніцкаў прадставіла Брэсцкая вобласць (127 чалавек), на другім месцы — сталіца (124 чалавек) і на трэцім — Гомельская вобласць (120 чалавек). А яшчэ вызначыліся Літвы БДУ, які адправіў на алімпіяды аж

клад, каманда Мінскай вобласці — 25, Мінска — 20. Трымае марку Літвы БДУ — дваццаць дзесяці дыпламаў першай ступені. А вось літвістам з Літвы БДУ прадаваў і прадаваў — на іх ліку пакуль ні воднага дыплама.

Былі і так званыя вызначальныя алімпіяды, але ў розных планах. Алімпіяды па інфарматыцы "вызначыліся" адной скаргай ад удзельніцкаў. — У нас існуе механізм апеляцыі, што азначае: кожны удзельнік, калі ён не задаволены тым, як яго ацанілі, можа падаць апеляцыю ў журы на працягу гадзіны пасля аб'яшчэння вынікаў пасля кожнага тура. Журы, у сваю чаргу, на працягу паўтары гадзіны пасля падачы разглядае гэтую апеляцыю. У гэтым годзе была адна апеляцыя на алімпіяду па інфарматыцы, але, як потым высветлілася, удзельнік сам быў вінаваты — не захваў змяніць у сваёй праграме і ў выніку здэў неадпрацаваную праграму, — патлумачыла А.М.Кішурна.

Сёлетня "алімпійскі рух" у рэспубліцы скончыўся, але наперадзе міжнародная алімпіяды, з якіх беларуская каманда абавязкова прывязе медалі. Будзем чакаць.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Падлеткі Гомельшчыны выказаліся супраць гвалту

У рамках Міжнароднай дэкады культуры міру і ненасілля ў Інтэрсах дзяцей планеты клубам ЮНЕСКА "Дружба Гомельскага абласнога палаца творчасці дзяцей і моладзі сумесна з абласным аддзяленнем Беларускага фонду міру арганізаваны і праведзены конкурс творчых работ (плакатаў і эса) "Скажы галту: Не!".

Гэта дзве велікі розныя рэчы — гаварыць высока, завушчыць з газет словы аб ненасілля і мірным суіснаванні людзей і дзяржаў і ў роках па грамадзянскіх дысцыплінах і гаварыць пра тое ж непасрэдна, быццам сам-насам, з дапамогай мастацкіх вобразаў. Акрая такую магчымасць — непасрэдна і самастойна выказацца па зусім дарослай праблемі, што хвалюе сёння ўсё пражываючае чалавечства — і атрымалі гомельскія падлеткі дзякуючы ізавадзенаму конкурсу.

Парадаксальна, да факт: 14-17-гадовыя тындэжэры (узрост канкурсантаў), а каго часцей за ўсё і мае самы разбуральны ўплыў мас-культуры на наймаладзейшага гатунку, зольныя зрынуць на праблему гвалту цалкам зацяпна і комплексна, што не заўсёды даецца звычайнаму прадстаўніцтву семінара і круглых сталам. З трыогай канстатуючы пачуццямі баевіку, трылераў, мілітарызаваных цацак і камп'ютэрных гульніў (акрая гэта, што

"ненавязліва" праваку людзей на гвалт у рэальным жыцці), многія аўтары эса выказалі свае пранавы па папярэджанню насілля ў сучасным свеце: палепшыць матэрыяльны ўзровень жыцця людзей, сумесна змагацца супраць агульнай бяды, якой з'яўляецца гвалт, вырашаць канфліктныя пытанні кампрасімамі шляхам, істотна абмежавваць паказ гвалтоўных сцэн на блакітных экранях. Калі ўжо гаварыць рэчы гавораць дзеці, то акурат час прыслушацца да іх дарослым, бо ж вусамі дзіцяці, як вядома, гаворыць ісціна...

На конкурс былі прадстаўлены 36 эса і 38 плакатаў. Найбольш актыўны ўдзел узялі ў конкурсе падлеткі з самога Гомеля, а таксама з Буда-Кашалёўскага і Светлагорскага раёнаў.

Адкрыццё выставы "Скажы галту: Не!" адбудзецца ў Палацы творчасці дзяцей і моладзі ў канцы красавіка. Аўтары лепшых творчых работ (9 пераможцаў у намінацыі "плакат" і 25 — у намінацыі "эса") чакае паездка ў Нясвіж і Мір, а Палац творчасці дзяцей і моладзі чакаюць новыя цікавыя падзеі: Школа падледаў дзіцячых грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў, абласны фестываль фальклорных калектываў, міжнародны інтэлектуальны турнір "Палесце — 2002" і інш., скіраваныя ў канчатковым выніку на выхаванне ўсё той жа культуры міру і ненасілля.

Мікола ЧЭМЕР.

СЕМ'Я

Нарадзіць, каб... кінучь?

Юрысконсульт 7-й клінічнай бальніцы Кацярына Аксіна запісвае прозвішчы пакінутых бацькамі дзяцей у спецыяльны журнал. За мінулы год іх было больш за 100. Многіх іх мала гэта для такога горада як Мінск?

Сказаць складана. Але за кожным запісам — лёс чалавека.

Дзеці, ад якіх адмовіліся бацькі, былі заўсёды. Іншая справа — тыя прычыны, якія прымусілі жанчыну пайсці на гэты ўчынак. Гадую дзяццяў-трыццаць таму назад не самай апошняй прычынай быў страх перад грамадскай думкай, нежаданне прывезці бацькам у вёску незаконна-роджаных дзяцей. Бядома, і тады існавалі гэтыя матэрыяльныя цяжкасці, але кожная жанчына рабіла свой выбар.

"Журнал отказных детей" — лютэра адной з праваў нашай сённяшняй рэалізацыі. Але гэта зусім не азначае, што парадзікі — спрэс жанчыны амаральныя паводзіны. Для таго, каб адмовіцца ад дзіцяці, яны запісваюць спецыяльны бланк — форму 9 альбо 9-а, у залежнасці ад таго, ці знаходзіцца ў шлюбе.

У гэтай форме ёсць усе дадзеныя на бацькоў — узрост, сацыяльнае становішча, нават колер вачэй, валасоў, рост.

Многія з гэтых людзей ніколі не сталі на ўліку ў нарколага, псіхяўрага, урача-фтызіятра. Але тым не менш па нейкіх прычынах дзіця аказалася ў іх жыцці непатрэбным.

Самы цікавы момант — узрост мам, калі можна так назваць гэтых жанчын. Ён вагаецца ад 16 да 48 гадоў. Сапраўды, у 48 гадоў, будучы змужжам, можна нарадзіць здаровае дзіця і ад яго адмовіцца. Першае дзіця.

Кацярына Аксіна лічыць: калі жанчына не жадае

ўтрымліваць і выхоўваць дзіця, яна павінна адмовіцца ад яго афіцыйна. Гэта дае магчымасць устанавіць апеку над дзіцем (сумленныя бабы так і робяць) альбо усынавіць яго. Бо нярэдка ў радоме бываюць выпадкі, калі жанчына, ледзь апыртамнеўшы ад родаў, тут жа збігае з гэтай усё танавай. І тады даводзіцца шукаць яе з дапамогай міліцыі.

У 7-й бальніцы існуе так званая аддзяленне другога этапу. Тут дзеціма робіцца генетычная экспертыза, робіцца заключэнне аб агульным стане яго здароўя. Дарэчы, усё навіц дзіця можна з гэтага аддзялення. Але, калі па нейкіх прычынах гэтага не будзе зроблена да моманту перадачы яго ў Дом дзіцяці, у бялагінаў маці застаецца шанец забраць яго. Некаторыя так і робяць.

З кожным годам дзяцей нараджаецца ўсё менш. Чамусьці прынята лічыць, што гэтая сацыяльная з'ява мае ў асноўным эканамічныя прычыны. Сапраўды, эканамічнае становішча бацькоў адраджае істотную ролю. Але сям'я з дзеціма заўсёды была менш забяспечанай, чым сям'я без дзяцей. І дзяццяў і сорак гадоў таму назад. Падмацаў дзяцей дапамагалі бабы і дзядулі, іншыя родзічы, нават чужыя людзі.

У 60-я гады звычайнай лічылася трох-чатырохдзятая сям'я. Сёння гэтыя дзеці вырастлі, многія рэалізавалі сябе ў самых розных сферах і самі сталі добрымі бацькамі. Таму нельга адназначна сцвярджаць, што адзіночэ дзіця, усім забяспечанае, мае шанец на ўдалы лёс.

Асабліва горка чытаць у "журнале отказных детей" адмовы мужчын. Многія з іх маюць ставае месца працы, не стаяць ні на якім ўліку. Шкада, што дажыўшы да сарака гадоў, яны так і засталіся

у душы зусім юнымі асобамі, якія ні за што не адказваюць. У тым ліку і за сваіх дзяцей.

На прыём да юрысконсульта часта звяртаюцца бацькі, якія жадаюць усынавіць дзіця. Што цікава, іх не вельмі шмат. І ніякай чаргі няма. Тут, на тэрыторыі бальніцы, працуе і цэнтр па лямчэнню бесплодных пар. Але даламатчы ўдаецца не ўсім. І тады патэнцыйныя бацькі ідуць за кансультацыяй і парадамі.

У гады майго дзяцінства ў летніку разам са мной адпачывала беленская дзяўчынка. І да яе прыязджалі чорнавалосыя бацькі, якія жучы напаміналі дзядулю і бабулю. Праз шмат гадоў (правяціні!) я даведалася, што ў дзяўчынку пры родах памерла маці і бацька проста не змог забраць яе, п'яную па ліку. Дзяўчынка вырастае, выйшла замуж, нарадзіла дзяцей. Усё ў яе добра.

Значыць, сапраўды: ёсць выпадкі, калі прыёмныя бацькі могуць забяспечыць дзіцяці ўчаслівы лёс.

Увогуле 7-я бальніца — гэта цэлы гарадок. З новымі карпусамі, утульным кафэ-барам, нават чырульняй "Лэдзі і валонга". І тут можна сустрэць шчасліваю маці, якая паказвае бацьку ў акно маленькіх скруткаў і крычыць: "На цябе падобны!", і жанчыну ў слыхах (хто ведае, па чым яна плача), і заклапочаныя сямейныя пары. Тут выходзяць найскладанейшыя дзеці, тым самым дорачы шчасце яго бацькам, і прымаюць чужыя роды.

Дваццаць гадоў таму тут паўшчыцка пабываць і мне. І ўсё гэтыя гады памятаю, як плакала ў палатцы позняя маці, якой не прынеслі счасовае пакармы дачку. Няўжо за гэты час так усё змянілася?

Ана ШАЎЦОВА.

Падлеткі і соцыум "Добрыя дзяўчынкі" ў "дрэннай кампаніі"?..

"Там, дзе першы раз солыцца зубы, там не бывае пошты іх зруб, там стодна пры сёме раздзецца, там юность процістаяе з дэстамою". Гэтую песню я пачула дз свайго пад'езда ў выкананні падлеткаў. Выстава быў бясскрыпны і чыстая. Але наступная была ўжо іншая зместу, пошла і зрубавалі, і пачу дзяўчынкі адны ад агульнай кампаніі. Я крыху пазмарудзіла, а потым падняла да іх. Адну з іх я ведала раней, потым пазнаёмлілася і з іншымі.

Ты падзяліліся са мной некаторымі сваімі праблемамі.

— Мы не дваравы, гавораць. — Мы пазнаёмліліся з юнакамі, і яны прапанавалі пасяліцца з іх кампаніяй, паслухаць і паспяваць песні. А ў нас выйбрав асаблівага няма, воль і агадзіліся.

— А нас не хвалюе, што такія песні пад вокнамі могуць некаму перашкаджаць? — Яны казалі, што радка на вуліцы спяваюць, толькі калі надвор'е добрае. А ў холад здыаць у пад'езд на батарэях, на левых плітоўках, і вельмі радка ў каго-небудзь на "хаце", калі "радакоў" няма. Там практычна не гуляюць і не спяваюць, бяда.

— На іх выклікаюць міліцыю?

— Так. Адзін раз мы з імі таксама грэліся. А тут нехта крыкнуў: "Шухер!" Пабеглі хто куды: на паверхі, гарышча... Мы крыху замарудзілі, а потым паспелі забегчы толькі на другі паверх і чулі, як па дэсвіцы ўжо падымліліся міліцыянеры. Хавацца не было куды, і мы проста выклікалі ліфт і спусціліся ўніз. З намі былі сабака, і калі мы выйшлі, нас забірае ў машыну не сталі — ладумалі, што мы выйшлі ўжо выгуляць. Так нам папачнавала тады. Больш эксперыментаваць не хочацца. Лепш сядзець па пад'ездзе — не так небяспечна, можна паспець уця-

чы, калі што.

— А як вы рэагуеце, калі пры вас брыдкаслывае?

— Нам не падабаецца, і мы просім іх спыніцца. Але пры сваіх дзяўчынах, а якія яны сустракаліся яшчэ да нас, юнакі лаяліся, а тыя маўчалі. Таму змагацца нас з гэтым цяжка. Але мы глядзім па абставінах: калі хлопцы пачынаюць лаяцца, спяваюць пошлыя песні, ілі цяпер, мы проста адыходзім. У наступны раз заўважым, што яны больш стрымліваюцца, менш грубіяняць і больш вельмі.

— А бацькі ведаюць, як вы бавіце час?

— Часам даводзіцца нешта прыдумваць, каб менш хваляваліся. Бывае, што некага з нас нават не пускаяць. Тады мы ходзім і просім адзіна за аднаго. Нам хочацца гуляць і сустракацца з юнакамі. Але мы думаем галавой і ведаем, што можна дазваляць у такіх кампаніях, а што не. Калі хто-небудзь пачынае чапляцца, дык нас абараняюць юнакі, з якімі мы спачатку пазнаёмліліся. Калі іх няма, мы ў кампаніі не за-трымліваемся. Для нас гэта нешта часовае, паколькі інашча мы проста пакуем і не можам сабе дазволіць. Мы залежым ад бацькоў і не можам кожны тыдзень хадзіць на дыскатэку, у бары, піцэрны, кафе. Таму задавальняемся тым, што маем.

— Але вы курыце, выпіваеце?

— Бывае і такое. Але мы проста спрабуем. Бывае вельмі расказваць на наступны дзень, што было ўчора. Калі мы "васелья", нам лятчы азімацца з мужчынамі. Але выпіваць яшчэ не ўмеём, таму ранняй бывае вельмі дрэнна. А курыць мы ў асноўным толькі пад вышпук, каб узмацніць эфект.

Гаварылі мы яшчэ пра многае. З чаго я зразумела, што сутыкнулася з тым, як "добрыя дзяўчынкі" ў пошуку знаёмства і прыгледу трапляюць у "дрэнную (але яшчэ не самую дрэнную)

кампанію". Аднак застаецца загадаць: ці будзе мяняць свае паводзіны "благныя хлопчыкі", каб мець шанец выправіцца і сустракацца з нармальнымі дзяўчынкамі, і ці будзе дзяўчынкі, у сваю чаргу, прыставацца да дваравых законаў, каб мець магчымасць прыходзіць сюды, альбо знойдуць больш прыстойны спосаб баўлення часу? Ці можна ў такой кампаніі абараніць сябе слабамо полу на вечарыніцы з вялікай колькасцю спіртнага і цыгарэт (гэта ў лепшым выпадку, таму што часам бываюць і наркатыкі)? Ці не плюнуць бацькі на іх лёс пасля чарговых скандалаў, калі яны ўжо без дазволу абцягнуты на вуліцы? Ці хоць волі і розуму, каб часова сказаць "не" і звысці і іншую сцяжынку на жыццёвым шляху? На гэты і іншыя пытанні цяпер цяжка адказаць. Дзяўчынкі знаходзяцца ў такім узросце, калі ўсё хочацца паспрабаваць, хочацца прыгледу, цікавых гісторыяў, пра якія можна расказаць на перапынках. А працяг гісторыі можа быць самым непрадказальным: адну на шлях правільны вярнуць бацькі, другую пазнаёміцца з добрым юнаком, з якім будзе хадзіць у кінатэатр, катацца на каньках, ездзіць на прыроду, хадзіць у горы, трэцяя не зможа кінучь курыць, пазнаёміцца ілі з адной кампаніяй і паспрабуе нешта горшае за цыгареты, а потым зарэгіструе чарговы выпадак перадазроўкі, чацвёртая пазбавіць у пад'ездзе цягліцы, і яна "сарвецца", а добра ці дрэнна закончыцца гісторыя з пятай, можна толькі гадваць... Дапамагчы можна кожны: бацькі, сяброўкі, настаўнікі. Галоўнае, свечасова ўбачыць, што патрабуецца дапамога.

У перыяд з 11 да 17 гадоў уласны светлагледзі толькі фарміруецца. Падлетак спрабуе зразумець самаго сябе і свае магчымасці. Ён мае павышаную ўзбуджальнасць, імпульсіўнасць, на якія накладваецца несапраўдна палавая цяга. Вельмі важнае значэнне мае ў падлетка пачуццё прыналежнасці да асаблівай падлеткавай супольнасці, каштоўнасці якой а'яўляюцца асновы для ўласных маральных ацэнак. Вось тут падлетак і выбірае, на якія ідэалы яму арыентавацца.

Дапаможа? Альбо сам разабярэцца?

Кацярына РАБЧОНАК.

Запрашаем да размовы Што за чарговай двойкай?

Неяк, чакаючы тралейбуса, разгаварылася са сваёй добрай знаёмай, амаль што суседкай па дому. У распачы яна сказала: "Хутка канец чвэрці, не ведаю, што рабіць з сынамі — у яго тры двойкі па матэматыцы. Кажу яму: "Ты думаеш, што будзе далей?" А ён мне — так аб'явае, без услякага хвалявання — адказвае: "Напоўна, будзе чцвёртай". Я літаральна разгубілася, ён жа адольны хлопец, у мінулым годзе з матэматыкай не было нейкіх праблем, а цяпер, у восьмым класе, адкуль што ўзялося? Пачала я ў яго дапытывацца, у чым справа. Ён тлумачыць, што настаўніца нейкая, усё вучняў "пад адну лінейку строіць", і ўвогуле — у яго з ёй узаемаадносіны не складваюцца.

Я ў сваёй суразмоўніцы пытаюся: "А што гаворыць наконце вучобы сына сама настаўніца?" Адказвае: "Калі ў сына не складваюцца з ёй узаемяны, не ведаю, з якога боку пачаць гэтую размову. Адзін раз паспрабавала ёй растлумачыць, што ён у прычыне хлопец адольны, дык настаўніца мяне і не даслухала, а так катэгарычна заявіла: "Чаго вартыя яго адольнасці, калі ён гультай і не ўмее сябе паводзіць на ўроках!"

І напрыканцы нашай размовы я параіла знаёмай звярнуцца да школьнага псіхалага.

Але гэтая сітуацыя міжволі прымусіла мяне паразважаць на тэму двойкі і ўзаемяны, што складаюцца паміж настаўнікам і вучнем. Мярне зацкавіла не столькі адзнака, колькі тая ўсё ж такі хваляванне, у першую чаргу падлетка (хві сабе ён робіць знешне спакойны выгляд, хваляванне настаўніцы, якая ўпарта ставіць двойкі, і, безумоўна, хваляванне маці).

Двойка ў гэтым выпадку — своеасаблівы тупік ва ўзаемаадносінах настаўніцы з вучнем, такая "хвікая вайна", у якой няма, на мой погляд, ні пераможцаў ні пераможаных. Таму што настаўніца, якая ставіць у дзёнік чарговую двойку, выдаючына разумее безвыніковасць сваіх дзеянняў. Хто першы ў такой сітуацыі павінен змяніць тактыку сваіх паводзінаў: ярышты падлетак ці сталы прафесіяналыны педагог? Напоўна, усё ж такі педагог. Але ж як складаю яму па-новаму, без прадзятасці і стэрэатыпаў паглядзець на свайго вучня, захацець убачыць у ім не толькі дрэннае, але і нешта добрае. Аднак у гэтым новым падыходзе ўся сутнасць педагогічнага майстэрства, уся рэдасць ад працы з дзецьмі — не прыніжаючы сваёй годнасці прызнацца самому сабе і нейкім чынам вучню ў тым, што памыліўся, нешта зрабіў не так і вярта пачаць наладжваць з ім новыя ўзаемяны. Разумею, гэта вельмі няпросты зрабіць, і не кожны рашыцца на такі ўчынак. Але воль адна мая знаёмая настаўніца, што трапіла ў падобную сітуацыю, менавіта так і зрабіла, падзяліўшыся са мною сваім "педагогічным адкрыццём" — як нейкая "сцяна" паміж ёй і вучнямі раптам "разбурылася", і настаўніца адчула спакое і лёгкасць, зразумелішы, што ўсё ва ўзаемянах з дзецьмі залежыць ад яе самой, стану яе душы, яе кожны раз свежага, непрадзятатага погляду на тое, які яны растуць, сталюцца, мяняюцца. І потым яна з радасцю прызналася: "Ведаеце, мне цікава працаваць у школе, кожны дзень ісці ў клас і бачыць твары дзяцей, іхнія дэпартыўныя вочы".

Так, вывадачы ў журнале чарговую двойку, спыніцеся, успомніце, у які тупік вы трапляеце, пастарайцеся, пачуючы педагогі, зразумець, што з вамі адбываецца ў гэты момант, чаму вы такія раззаваныя...

Псіхалагі часта раіць у складаных сітуацыях ставіць сябе на месца партнёра, спрабаваць глядзець на падзею яго вачамі. Гэта вельмі няпросты, але неабходна рабіць.

Бо ад нас залежыць, ці даць магчымасць падлетку выправіцца, дастаўкаўшыся да яго пачуццёў, разабраўшыся ва ўсіх ягоных і вярх праблемах, або зрабіць яго "гультай", гультаём, у канчатковым выніку — праблемным падлеткам. Я спадзяюся, што ў сітуацыі, пра якую расказала мая знаёмая, яна знайшла адзіна правільнае выйсце — звярнулася да школьнага псіхалага, і ён ёй дапамог.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Праблема У кватэры не кураць!

Калі дваццаць гадоў назад курыць пачыналі падлеткі ва ўзросце 16-18 гадоў, дык сёння - з 13-15. Большасць з іх, набываючы гэтую шкодную звычку, праз нейкі час сутыкаецца з усімі небяспечнымі для здароўя наступствамі, выкліканымі злыжываннем курэннем. Пры гэтым намячаюцца гэтадзінцы выраўноўвання колькасці курцоў сярод юнакоў і дзяўчат. Так, у 14-18-гадовым узросце кураць прыкладна 65 працэнтаў юнакоў і 50 працэнтаў дзяўчат.

Чаму ж дзеці і падлеткі пачынаюць курыць?

Існуе агульнае меркаванне — у гэтым галоўную ролю адгравваюць сацыяльныя фактары: курэнне — прыкмета сталасці, самастойнасці. Кураць многія дарослыя, з якіх моладзь бярэ прыклад. У кінатэатрах, кнігах курэнне выкарыстоўваецца як сродак перадачы пэўнага душэўнага стану: героя хваляеца за цыгарэту ў напружанай сітуацыі, спрабуе з яе дапамогай пераадолець сваю нервонасць або даказаць сваю мужчынскую годнасць... Кураць бацькі і настаўнікі, родныя і знаёмыя, палітыкі і куміры. Падлеткам таксама хочацца здавацца дарослым, што яшчэ нематчыма для іх у многіх важных сферах жыцця. А воль "пасталець" з дапамогай курэння даволі проста. Падлеткі пераімаюць дарослых, імкнучыся стаць больш самастойнымі, упэўненымі.

І яшчэ адна прычына падахвочвае школьнікаў да курэння. Ім неабходны павата і падтрымка іншых людзей. Многія знаходзяць і тое, і другое дома, у школе, сярод ровеснікаў і сяброў. Некаторыя ж з-за шэрагу суб'ектыўных і аб'ектыўных прычын — толькі сярод сяброў. Таму каб не застацца ў адзіноце, гэтыя падлеткі вымушаны падпарадкавацца нормам паводзінаў, прынятым у іхнім асяроддзі. Калі ты валодаш пэўнымі вартасцямі: добра вучышся ў школе, маеш прыкметныя поспехі ў спорце, разбіраешся ў тэхніцы або палітыцы, табе неабавязкова падладжвацца пад нормы групы. Такіх падлеткаў прымаюць, нават калі яны не кураць. А калі не?..

Такім чынам, напачатку курэнне задавальняе сацыяльныя патрэбы падлетка. Аднак праз нейкі час арганізм прыкывае да нікіліну і патрабуе яго ўсё больш.

Ці вярта змагацца супраць таго, каб нашы дзеці становіліся курцамі, ці можна разлічваць на поспех? Паспех курацьня. Зразумела, бацькам, якія самі не кураць, лятчы гаварыць на гэтую тэму. Гэта, аднак, не азначае, што бацькі, якія кураць, могуць адмовіцца ад барацьбы з курэннем: важна, як яны ставяцца да сваёй звычкі. Калі не адмаўляюць курэнне само па сабе, а толькі спрабаваць утрымаць ад яго падлетка, то карысці ад гэтага будзе мала. Дык чаму б не аб'яднаць клопат пра здаровае развіццё свайго дзіцяці з намерам кінучь курыць і, магчыма, ісці да гэтай мэты з дапамогай самага падлетка? І, прынамсі, ніколі не прапаноўваць цыгарэт падлетку, не пакідаць іх на бачным месцы. Можна пайсці янаў далей і прыняць за правіла — у кватэры не кураць! І падлетак усвядоміць неабходнасць гэтага.

Людміла КУЛЬМЯНЭВА, выкладчык Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя М.Танка.

У сям'і віцэбанкі Наталлі Рыгораўны Матышавай любімыя заняткі — вышывка. А навучыла гэтаму яе маці Валыяна Міхайлаўна Данчанка. Сёння бабуляна рамство спасіае ўнучка Зоя. Адна з апошніх яе работ знаходзіцца на выставе ў Францыі. НА ЗДЫМКУ: Валыяна Міхайлаўна (злева) з дачкой Наталляй і ўнучкай Зояй.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Кабінет псіхалага Эцюд пра сквапнасць

Кожны з нас, здаецца, добра ведае, што такое глупства, злосьць, сквапнасць, ілжывасць, зайздасць. Часам мы любім "перамываць костакі" сваім суседзям альбо знаёмым, абмяркоўваючы тых ці іншых іх грахі. Але пры гэтым — парадокс! — нашы ўвядзеныя пра самыя звычайныя з'явы, з якімі нам часта даводзіцца сутыкацца, не адрозніваюцца асаблівай глыбінёй. І не выходзяць за межы пэўных стэрэатыпаў. Псіхалаг ж — людзі ўнікальныя, яны імкнучыся падняць над звычайным эмпірычным вопытам і... бывае, прыходзяць да вельмі цікавых высноў.

Наша сённяшняя сустрэча — з псіхалагам Цэнтра пазашкольнай работы "Ветразь" (Кастрычніцка-раён Г.Мінска) Тацянай Уладзіміраўнай КУНІГУЛЬ. Тэма гутаркі — сквапнасць.

— Сквапнасць — гэта так уласціва людзям... Здаецца, 99 працэнтаў з нас "заражаныя" ёю.

— Мы не "заражаныя" ёю, гэта нармальны стан кожнай жывой істоты. Давайце ўспомнім этымалогію, рускага слова жадносьць — гэта жадна. Стан смагі знаёмы ўсім. А слова алічность — ад алкаць. Голад... Што ж, таксама нармальнае з'ява. Такім чынам, два фізіялагічныя станы — смагі і голаду — мы пазней пашырылі і распаўсюдзілі і на псіхічную сферу. Але сутнасць засталася той жа. Успомнім, як працякае працэс стрававання. Мы нешта ядым, так? Спачатку — бяром, потым гэта ператраўляем і абавязкова ў канцы рэштку аддаём. Сутнасць сквапнасці ў тым, што мы нешта ўзялі... а потым нічога не аддалі. І чыста фізіялагічна гэта таксама працякае — у запорах, а таксама мышчынных сцісканых. Сэнс усюды аднолькавы: імкненне штосьці ўтрымаць. Гэтае "штосьці" можа быць розным, нават сваімі патрэбамі, эмоцыямі, пачуццямі... Мне наогул цяжка раздзяліць арганізм і псіхіку — яны вельмі-вельмі цесна пераплятаюцца. І ў нашай мове гэта вельмі ярка, дарэчы, праўдзівейшае.

Успомніце: абсасктаваць коштачку і абсасктаваць думку — насамрэч тут ёсць нешта агульнае.

— Сквапны чалавек імкнецца ўзяць як мага больш?

— Якраз-такі не. Тое, пра што Вы гаворыце — прагнасць. Гэта ўжо трохі іншае. А скажыце чалавек нават не хаце браць. Навошта? Ён лепш будзе ўтрымліваць тое, што ўжо мае ў сабе, чым браць.

— А ёсць тут выключэнні? Напрыклад, дзеля свайго дзіцяці такому чалавеку таксама будзе шкада аддаваць?

— Есць, канешне, выключэнні, наогул — варыяцыйнасць можа быць вялікай, але ж мы зараз гаворым пра сутнасць гэтай з'явы. Дарэчы, у дзяцей сквапнасць можна дакладна распазнаць з самага ранняга ўзросту.

— Як? Я не маю, канешне, на ўвазе банальнае "гэта мае!" — такія паводзіны ўласцівы кожнаму дзіцяці.

— А вось прыходзіць мама і скардзіцца: "Маё дзіця замкнёнае, дрэнна кантактуе з людзьмі; сядзе сабе ў куточку і гуляе сама з сабою... усё быццам бы добра, але ніхто з ім не сябруе..." — прычым такія дзеці самі адмаўляюцца ад стаўлення з іншымі людзьмі.

— Ну, ёсць жа кантакты экстраверты і замкнёныя інтраверты, больш арыентаваныя на сябе...

— Дык вось інтраверты часцей за ўсё сквапныя.

— Мы ўсе валодаем прыроджанай патрэбай браць. А вось аддае хтосьці з большай лёгкасцю, а хтосьці — з меншай. Калі і як гэта закладаецца? Ад чаго за-

лежыць? Можна, дзеці пераімаюць спосаб узаемаадносінаў са светам ад сваіх бацькоў?

— Гэта таксама. А штосьці закладзена ў дзіцяці фізіялагічна, ад нараджэння. Штосьці, магчыма, перадалася з генамі, бо сквапнасць да пэўных чалавечых грахоў перадаецца і на генетычным узроўні. А сквапнасць — гэта грэх.

— Такія дзеці не ўмеюць працаваць. І не толькі не ўмеюць, але і не хочучь. Калі ім штосьці трэба, яны ствараюць сітуацыю, у якой слова "прашу" старуюцца не вымаўляцца. У мяне зламаўся аловак!" — у адказ ішшыня. Зноў: "А ў мяне зламаўся аловак!" — Зламаўся? Шкада. Ну, нічога, бывае... І ўсё. Я чкаю, пакуль дзіця папросіць. Такім чынам я спрабую падвесці яго да таго, каб яго пачало дзейнічаць адзакатна. Калі табе штосьці трэба — растлумач сітуацыю і папрасі. Дапамогуць табе альбо не — гэта ўжо іншае пытанне. А ты — прасі, таму што без гэтага ў жыцці не абыйдзецца.

— А ці ёсць лекі ад сквапнасці?

— Трэба вучыцца аддаваць.

— Гэта значыць перастаць праз сябе? Але такі чалавек, напэўна, усё роўна будзе д

Жаночая эмансипацыя вачыма Тургенева, Чарнышэўскага і сучасных дзесяцікласнікаў

Тэрмін "жаночая эмансипацыя" цяпер перастаў быць проста тэрмінам. З'ява жаночай эмансипацыі стала неад'емнай часткай нашай жыцця і ўжо не з'яўляецца праблемай, якая адназначна меркаванне на гэтай праблеме не існуе. Дабаткі вядуцца даўно. У XIX стагоддзі рускія пэўнішчы ў сваіх творах неаднаразова звярталіся да яе.

Урокі літаратуры з'яўляюцца зыходным пунктам у фарміраванні ў вучняў свабоднага мыслення. Самастойнасць мыслення таксама трэба выхоўваць, у чым вельмі дапамагаюць урокі-дыспуты.

Адзі з уроку рускай літаратуры з прывясцяца праблеме жаночай эмансипацыі. Прапаную распрацаваць такую ўрок, тэмай якога стала "Праблема жаночай эмансипацыі ў творах І.С.Тургенева, М.Г.Чарнышэўскага і М.Г.Чарнышэўскага "Што рабіць" ***

Настаўнік: Сёння мы пагаворым з вамі на вельмі цікавую тэму, якая вельмі ўжо больш як 150 гадоў выклікала спрэчкі. Гэта праблема жаночай эмансипацыі з не пісьмамі і мітусамі. У нас – урок-дыспут. Мы звернемся да двух вядомых твораў рускай класічнай літаратуры сярэдзіны XIX стагоддзя: рамана І.С.Тургенева "Бацькі і дзеці" і рамана М.Г.Чарнышэўскага "Што рабіць". Дарчы, чаму для нашага ўрока мы выбралі менавіта гэтыя два творы? (Таму што аўтары належалі да розных палітычных партый і па-рознаму разглядалі праблему жаночай эмансипацыі).

Нагадайце, калі ласка, якая была палітычная сітуацыя ў Расіі сярэдзіны XIX стагоддзя і да якіх партый належалі пісьменнікі? (Галоўнае палітычнае пытанне, якое хвалевала бацькіх людзей Расіі, – пытанне адмены прыгоннага ладу. Дзе асноўныя палітычныя партыі – лібералы (І.С.Тургенев) і рэвалюцыянеры-дэмакраты (М.А.Ніжарасва, М.Г.Чарнышэўскі, М.А.Дабралюбав).

Такім чынам, два раманы – два пункты гледжання на праблему, якая нас цікавіць.

Таму я папрасіла вас падзяліцца на дзве групы – злева ад мяне сядзяць тыя, хто падзяляе погляды І.С.Тургенева, справа – аднадмцы М.Г.Чарнышэўскага.

Есць у нас асобныя столік з загадкавай назвай "Вучоны савет". Сюды я хачу запрасіць тых аўчуні (трох), якія на працягу чэраці паказалі выдатныя вынікі ў вывучэнні літаратуры. Іх заданне – роля траецкага суда ў нашай спрэчцы, а таксама гістарычны каментарый па асобных пытаннях. Таму спачатку я прадастаўлю слоўна наштам вучонаму савету, а нагадае нам, што азначае слова "эмансипацыя" і як узнік гэты рук.

Вучоны савет: Эмансипацыя (лац.): 1. вызваленне ад залежнасці; 2. раўнапраўе. У сярэдзіне XIX стагоддзя ў Францыі ўзнік рух жанчын за роўныя правы з мужчынамі. Ён быў звязаны з іменем французскай пісьменніцы Жорж Санд. У Расіі слова "эмансипацыя" прыйшло з адным значэннем – барацьба жанчын за роўныя правы з мужчынамі. Часам разуменне гэтай барацьбы было заната літаратурным: пераімаць мужчын у адзінні і паводзінах, курэні піярасу. Таму ў эмансипацыі арыстакраты бацькі толькі выток заганаў і рэвалюцыянеры-дэмакраты сустрэлі новую з'яву з захваленнем, бо гэта магло падарваць асновы грамадства. Такім чынам, рэвалюцыянеры-дэмакраты – за эмансипацыю, лібералы – супраць.

Настаўнік: А цяпер звернемся да мастацкіх твораў. Не забывайцеся, калі ласка, пра культуру спічкі. У сваім казачку мы павінны абавязна на мастацкі тэкст. Справадзіла першым прадстаўіць слова рэвалюцыянерам-дэмакратам. Як паказана праблема жаночай эмансипацыі ў раманах І.С.Тургенева і М.Г.Чарнышэўскага?

Рэвалюцыянеры-дэмакраты (РД): Гэтая праблема паказана ў вобразе Веры Паўлаўны. Жыццё Веры Паўлаўны ў бацькоўскім доме – яскравы прыклад беспраўнага становішча жанчыны ў грамадстве (чытаецца ўрывак з рамана, глава 1). Дзячына поўнаасно залежала ад бацькоў, якія самі вырашалі, за каго ёй выходзіць замуж (глава 9). Толькі паяўленне

не Лапукова, мужчыны гарнітуру, віно, паяросы – тое, што мы назіраем сёння (можна дадаць і нецэнзурную лаянку). Напэўна, менавіта пра гэта нас і папярэджваў Тургенев 150 гадоў назад. Застаецца толькі здзіўляцца прадбачанню пісьменніка. А вось накіонт права жанчын на працу з Іванам Саргеевічам хочацца паспрачацца.

Настаўнік: А якія яшчэ негатывыя з'явы прынесла нам эмансипацыя? (Жанчына пачала працаваць – дзеці засталіся без догляду. Паяўлілася колькасць фіктыўных шлюбав. Сям'я перастала быць асродкам любові і ўтульнасці).

Настаўнік: Што ж дала эмансипацыю жанчын у сярэдзіне XIX стагоддзя для рэвалюцыянераў-дэмакраты? (РД: Магчымасць жанчыне наладжваць сваё асабістае жыццё і працаваць там, дзе ёй падбаваецца.

Настаўнік: А цяпер паслухаем паную лібералаў. Лібералы: Стаўленне Тургенева да жаночай эмансипацыі праяўляецца на вобразе Кукшынай. Яе знешні выгляд – нехайная, неадукчаная, курчэ. Стварэе ўражанне не ўпэўненай у сабе жанчыны. Калі хочацца сказаць словамі аўтара: "Чы ты пружынішся? Яна ўвесь час вядзе пустую размову пра хімію (тады гэта было модна), пра тое, што яна вынайшла нейкую пластмасу. Базаўраў не лічыць яе за жанчыну – пайшоў, не развітаўшыся. У канцы рамана Кукшына ўжо захлопена архітэктурай (глава 12). Таму меркаванне Тургенева, на нашу думку, мясца жанчыны – у сям'і, сярод дзяцей.

Настаўнік: Я думаю, што самы час звярнуцца да вучонага савета. Ці мае рацыю ў гэтай сітуацыі? (Вучоны савет: Маюць рацыю рэвалюцыянеры-дэмакраты. Жанчына мае права і на шчаслівае сямейнае жыццё, і на любімую працу. Прывядзіце кожны бы трагедыю Софіі Кавалеўскай, якая, будучы прафесарам матэматыкі, вымушана была жыць і працаваць у Стэкгольме.

Але ў кожнай прагрэсіўнай плыні заўсёды ёсць і негатывныя моманты. Многія разумею эмансипацыю як чыста зменшэнне пераімаў мужчын: залішняе раскаванасць у па-

водзінах, мужчыны гарнітуру, віно, паяросы – тое, што мы назіраем сёння (можна дадаць і нецэнзурную лаянку). Напэўна, менавіта пра гэта нас і папярэджваў Тургенев 150 гадоў назад. Застаецца толькі здзіўляцца прадбачанню пісьменніка. А вось накіонт права жанчын на працу з Іванам Саргеевічам хочацца паспрачацца.

Настаўнік: А якія яшчэ негатывыя з'явы прынесла нам эмансипацыя? (Жанчына пачала працаваць – дзеці засталіся без догляду. Паяўлілася колькасць фіктыўных шлюбав. Сям'я перастала быць асродкам любові і ўтульнасці).

Настаўнік: Што ж дала эмансипацыю жанчын у сярэдзіне XIX стагоддзя для рэвалюцыянераў-дэмакраты? (РД: Магчымасць жанчыне наладжваць сваё асабістае жыццё і працаваць там, дзе ёй падбаваецца.

Настаўнік: А цяпер паслухаем паную лібералаў. Лібералы: Стаўленне Тургенева да жаночай эмансипацыі праяўляецца на вобразе Кукшынай. Яе знешні выгляд – нехайная, неадукчаная, курчэ. Стварэе ўражанне не ўпэўненай у сабе жанчыны. Калі хочацца сказаць словамі аўтара: "Чы ты пружынішся? Яна ўвесь час вядзе пустую размову пра хімію (тады гэта было модна), пра тое, што яна вынайшла нейкую пластмасу. Базаўраў не лічыць яе за жанчыну – пайшоў, не развітаўшыся. У канцы рамана Кукшына ўжо захлопена архітэктурай (глава 12). Таму меркаванне Тургенева, на нашу думку, мясца жанчыны – у сям'і, сярод дзяцей.

Настаўнік: Гаворачы аб праблеме эмансипацыі жанчын, не забудзьцеся, што гэта з'ява адной тэмы, цесна з ёй звязанай – тэма каханьня. Нават эмансипаванай жанчыне хочацца быць каханай. Як жа вытрымліваюць выпрабаванне каханнем героі раманаў?

Базаўраў не верыць у каханне. Але ўлюбляецца, пакутуе і ў канцы жыцця, перад смерцю, разумее, што пачаўся. Ён нават гаворыць як паст: "Дунце на ўміраючую лампаду, і пусце она погасне".

Для старшых Кірсанавых каханне – сэнс жыцця. Настаўнік: Але ж Мікалай Пятровіч пасівеў пасля смерці жонкі, а яго брат сапсаваў

сваю кар'еру з-за каханьня да княгіні Р.

Вучоны савет: Лібералы, і Тургенев у іх ліку, лічылі каханне найважнейшай радасцю жыцця.

Настаўнік: А як ставіліся да каханьня рэвалюцыянеры-дэмакраты?

РД: Новыя людзі ўмелі кахаць. Лапухоў дзеля шчасця любой тавары ад яе адмовіцца. У сувязі з гэтым можна згадаць пушкінскія радкі: "Я вас любіў так іскроўна, так нежно, как давам Бог любімою быць другім".

Але што да прафесійных рэвалюцыянераў, дык у іх на першым месцы была рэвалюцыя. Гэта мы бачым на прыкладзе Рахметова. Ён усім маляваў, яму 22 гады, але ён адмаўляецца ад каханьня, бо заняты падрыхтоўкай рэвалюцыі. (Зачытаецца ўрывак з главы "Асаблівы чалавек").

Вучоны савет: Рэвалюцыянеры збяднілі сваё жыццё, адмаўляючыся ад асабістага шчасця. Таму нашы сімпатый і нават не на баку нігіліста Базаўрава, які, закахавшыся, шпэцка: "Бабенка, мяне не спомала, і сам себя не спомала". У гэтым пытанні мы аддаем нашы сімпатый дваранам-арыстакратам Кірсанавым.

Вінкі ўрока:

1. Якую тэму мы абмяркоўвалі сёння?

2. Чаму для абмеркавання былі выбраны менавіта гэтыя раманы?

3. Які погляд на згаданае праблему лібералаў? Рэвалюцыянераў-дэмакраты?

4. Што вы думаеце накіонт жаночай эмансипацыі, выходзячы з рэальнага сённяшняга дня? Чый пункт гледжання вам бліжэй?

5. У чым вы бачыце прызначэнне жанчыны?

Настаўнік: Мы шмат гаварылі пра каханне, і мне хацелася б пачуць вершы рускіх паэтаў на гэтую тэму. І хая па ідэіна-палітычных поглядах нам не ўдалося прымяніць ліберальна і рэвалюцыянераў-дэмакраты, някый яны пагадзіцца ў адным: ёсць на свеце такое чужоёнае пачуццё, і нікуды ад яго не дзецца, бо толькі любоўю і трымаецца свет. (Вучанца чытае верш М.Забалоўскага "Зачацова, околдована...")

Вобразы гэтых жанчын-ўнікаў, калі вы слухаеце гэтыя радкі? (Пяшчотнай, самотнай, кахай).

Вось у гэтым, напэўна, і заключаецца сутнасць эмансипацыі: жанчына можа займацца любімай справай, кіраваць калектывам, але пры гэтым застаецца пяшчотнай, ласкавай і менам за ўсё падобнай на маму Кукшыну.

Наталія БАСІЧ, настаўніца рускай мовы і літаратуры сярэдняй школы №41 Мінска.

Тры кіты навучання

Новы змест адукацыі і выхавання патрабуе такіх метадаў і прыёмаў навучання, якія садзейнічаюць развіццю актыўнасці, самастойнасці, творчай ініцыятывы, цікавасці да прадмету, а таксама ўзбройвалі б вучня практычнымі ўменнямі і навыкамі. Традыцыйная класна-ўрочная сістэма не можа забеспячыць паўнацэннае развіццё кожнага вучня, таму я вырашыла звярнуцца да адной з сучасных тэхналогій – Дзальтан-тэхналогіі, якая заснавана на прынцыпах свабоды, самастойнасці, супрацоўніцтва.

Пачынаючы працаваць па гэтай тэхналогіі, настаўнік павінен, у першую чаргу, крытычна ацаніць сябе як педагога. Неабходна перагледзець змест прадмета, зямельныя веды ў галіне псіхалогіі ўзаемін і навучання.

Педагогіка Дзальтан – гэта класная, адкрытая і развіццёвая сістэма. Яна праду-гледжвае разнастайныя формы работы, ўзаемадапамогу вучняў і фарміраванне ўмення працаваць у камандзе, калі рэдуцуюць поспеху таварыша і калектыву ў цэлым.

Дзальтан-уроки выхоўваюць у школьнікаў пачуццё адказнасці за сваё ўласнае развіццё. Пры гэтым мяняецца стаўленне вучня да настаўніка і да зместу прадмета. Там жа вучнямі наладжваецца супрацоўніцтва. У працэсе работы адбываецца развіццё разумовай дзейнасці, навыкаў самастойнай работы і ўмення задаваць пытанні.

Фізічнае і псіхічнае здароўе дзяцей умацоўваецца. Прадольжваецца комплекснае маўляння. Вучні пачынаюць працаваць у сваім тэмпе. Зніжае страх за няправільны адказ.

Робота ў парах (групках) выступае як трэнінг навучання. Школьнікі вучацца адстойваць свой пункт гледжання і пры гэтым павялічва стаяцца да чужога меркавання. Уроўневы трывожнасць на такіх занятках больш нізкі, а ўзровень катэксій – больш нізкі.

Дзальтан-уроки падахоўваюць вучняў да актыўнай дзейнасці, да ўласных адкрыццяў. Матэрыял у такім выпадку запамінаецца лепш, чым калі ён успрымаецца пасіўна.

У групе кожны заняты работай. Дзеці працуюць з задавальненнем. Заданне ўключае дастатковае колькасць неабходных указанняў. Вучні заўсёды стараюцца знайсці самастойнае рашэнне праблемы. Яны маюць магчымасць выбіраць, у якім парадку выконваць заданні, размяркоўваць свой час, выбіраць дадатковыя сродкі, вырашаць – працаваць асобна ці ў групе, а таксама дзе шукаць патрэбную інфармацыю (у іншых вучняў, у настаўніка, у даведнікаў літаратуры).

Настаўнік кіруе, стымулюе, кантралюе і навучае, садзейнічае пашырэнню супрацоўніцтва.

Матэрыял можна падзяляць на часткі. Потым настаўнік, вызначае, якія раздзелы вучні могуць вывучыць і самастойна. Такія раздзелы ўказваюцца ў лісце заданняў.

Пры складанні календарна-тэматычнага плана вывучэння курса неабходна выбіраць тэму для Дзальтан-урока ў сістэме іншых уроках. Дзальтан-заданне распрацаваецца за 3-4 тыдні. Павінна быць ўказана тэма, тэма (тэма вядома і ўвядзе). Заданне можа прадбудавацца вачу вывучэнне новага матэ-

рыялу, адпрацоўку паняццяў, замацаванне і абгульчэнне тэмы, а таксама вызначэнне матэрыялу перададальнага характару. Заданні падбіраюцца рознаўзроўневыя (базавыя, павышанай цяжкасці, творчыя і даследчыя). Яны афармляюцца і разнамаюцца.

Для Дзальтан-урока падбіраюцца неабходныя сродкі навучання: падручнік, спіцынік, даведнік, дадатковыя літаратура, табліцы і г.д.

Заданні раздзеляюцца вучнямі, і праводзіцца інструктаж па іх выкананню. Трэба звярнуць увагу школьнікаў на тое, што яны маюць права на выбар задання, месца, часу і спосабу яго выканання. Вы павінны вызначыць тэрмін выканання, фармулёўка задач, наці і сістэму адзінак.

Крытэрыямі вынікаў Дзальтан-тэхналогіі з'яўляюцца:

– пазнавальная самастойнасць вучня;

– стратэгія паводін вучня ў працэсе ўзаемадзеяння з аднакласнікамі;

– узровень сфарміраванасці ў школьніка ўмення выкарыстоўваць навуковыя метады пазнання (назіранне, гіпотэза, эксперымент).

Значны момант у гэтай тэхналогіі – магчымасць асобнага развіцця за кошт убагачэння вопытам іншых вучняў і дарослых.

Напрыканцы падрыхтоўкага этапу праба налічыць вучняў на раздзельніку падпрацэсам і вынікамі выканання заданняў.

Школьнікі вядуць шматлікіх уліку выканання і адзінак заданняў, робяць работу над памылкамі. Пераверка і ацэнка вынікаў ажыццяўляецца шляхам самаправеркі і ўзаемаправеркі, правяркі па мадэлі. Праводзіцца ўрок-канферэнцый, дзе аналізуюцца вынікі і дасягненні вучняў. Настаўнік вядзе асобны шматлікіх уліку выканання і адзінак заданняў. Гэта дае магчымасць сапчыць за поспехамі кожнага і паяраўнаваць іх з поспехамі іншых дзяцей.

Магу падзяліцца сваім вопытам выкарыстання Дзальтан-тэхналогіі на ўроках рускай мовы ў 5 класе ў міназі. Дзальтан-уроки дазваляюць стварыць умовы для ўключэння кожнага вучня ў дзейнасць, павышаюць паспяхоўнасць. Школьнікі з неапраўдана чакуюць гэтых уроках.

Дзальтан-урок па тэме "Фанетыка"

Мэта: абагульняць і замацаваць вядомае вучняў па раздзеле "Фанетыка".

Настаўнік: "Мы жывём у свеце гукаў. Працуючыся ранаці, чуюм ціканне гадзінніка, плёскае вяду, пыхканне чайніка на пліце. Выходзім з дому – і нас акружаюць гукі вучняў: цвярчэння вераб'яў, шум ветру, шархатненне шынаў асфальце, звон тавароваў. Але воль у вас за спіной прагучаў голас прахо-

жага: "Скажыце, калі ласка, якая гадзінка?" Вы паглядзелі на гадзіннік і адказалі. Якім чынам з патоку гукаў вы ўпалілі тую, якая перадала вам пэўную інфармацыю? Чым адрозніваецца гук мовы ад іншых?"

У мове ўсё – часткі слова, словазлучэнні, сказы – мае гукавое выражэнне. Невыпадкова ў школе навучанне мове пачынаецца з таго, што дзяцей знаёмяць з гукамі і літарамі. Гукавы лад мовы вывучае фанетыка.

Слова "фанетыка" ўтвора на ад грэчаскага слова *phōne* – гук. Гэта асобны раздзел школьнага курса мовы. Чаму? Навошта ў школе вучаюцца фанетыку? Давайце параважам над гэтым і аднаасова выкажам вучэбна-творчае заданне: вы можаце карыстацца літаратурай:

1. И. И. Постинова, И. М. Подгавецкая, Фонетика – это интересно. С. 7–66.

2. Л. А. Мурина и др. Русский язык для 5 класса. С. 104–120.

3. Орфографический словарь.

Опорные конспекты. С. 29.

Для выканання задання трэба ўмець: 1. Адрозніваць націсныя і ненацісныя склады. 3. Вызначаць слабыя і моцныя пазіцыі для галосных. 4. Адрозніваць звонкія і глухія, цвёрдыя і мяккія зычныя. 5. Вызначаць слабыя і моцныя пазіцыі для зычковых і глухых цвёрдых і мяккіх зычковых. 6. Вызначаць фанетычны разбор слоў.

Трэба ведаць: 1. Галосны і зычныя гукі і літары. 2. Алфавіт. 3. Правільную пастаўку націску. 4. Моцныя і слабыя пазіцыі для галосных і зычковых.

Напрыканце заданняў адбываецца ў канцы ўрока.

Заданні (Дзальтан-заданне, якое правіла, уключае дзве практыкаванні):

1. (1 бал.) Спішыце словы, пастаўце ў іх націск.

Алфавіт, красівец, сагані, стогар, кілометр, магніметр, портфель, куліярыя.

2. (3 балы.) Уважце, што ваш таварыш з-за хваробы пратруціў урок і вы хочаце расказаць яму ўсё, што ведаеце пра гукі і літары рускай мовы. Вам дапамогуць пытанні:

– Колькі літар у рускім алфавіце?

– Ці ўсе літары абазначаюць гукі?

– Якая пазіцыя для галосных з'яўляецца моцнай, а якая слабай?

– Якія пазіцыі для зычковых па гласных/звонкасці, з'яўляюцца моцнымі, а якія слабымі?

3. (3 балы.) Раздзяліце словы на склады для пераносу (калі магчыма) і па колькасці галосных гукаў.

Огонь, орешник, овация, ударил, юноша, оленок, мостовая.

4. (3 балы.) Выкажыце фанетычны разбор слоў і г.д. Калі вы набылі: 15–20 балаў – Маляйцы! Выдатна! – 5. 10–14 балаў – Добра! – 4. 5–7 балаў – Набяга, але можна лепш! – 3. 1–4 балы – Неабходна яшчэ працаваць над тэмай – 2.

Кацярына ПАДРЭЗ, настаўніца сярэдняй школы №2 Чашнікау Віцебскай вобласці.

Шчаслівы выпадак

(Інтэграваны ўрок па хіміі і фізіцы для 10 – 11 класаў)

У гульні ўдзельнічаюць дзве каманды. Правільны гук – такія ж, як і ў тэлеперадачы "Шчаслівы выпадак".

I гейм.

Далей, далей, далей...

1. Назавіце прозвішча вучонага, які ўпершыню атрымаў арганічныя рэчывы з неаганічных. (Ф.Вёлер).

2. Аўтар тэорыі будовы хімічных рэчываў. (А.М.Бутлерав).

3. Рэчывы, якія маюць падобную будову, але адрозніваюцца па саставу на адну або некалькі груп атамаў CH_2 . (Гамоліаі).

4. Агульная формула гамалагічнага раду алканаў ($\text{C}_n\text{H}_{2n+2}$).

5. Від гібрыдызацыі ў малекулах алканаў. (Sp³).

6. Формула прыроднага газу. (CH_4).

7. C_2H_2 . (Адэтылен).

8. Найбольш характэрныя рэакцыі для алкенаў. (Злучэння).

9. Рукоі хімік, лаўрэат Нобелеўскай прэміі за вывучэнне лапуговых рэакцый. (М.М.Сямёнаў).

10. Тэтрахлорметан і дыхлорметан выкарыстоўваюцца ў якасці... (растваральнікаў).

11. Газ, які выкарыстоўваецца, каб садзіва хутэй паспяла. (Этылен).

12. Якое рэчыва ў Бразіліі называлі "слёзы дрэва"? (Каўчук).

13. Як называецца рэакцыя аб'яднання многіх аднолькавых малекул у больш буйную? (Палімерызацыя).

14. Ароматычныя вуглевадароды, або... (арэны).

15. Гібрыдызацыя малекулы бензолу. (Sp²).

16. Група атамаў C_6H_5 называецца... (фенілрадыкал).

17. Упершыню бензол а цыклікаваную атрымаў... (М.Д.Зялінскі).

18. Метылбензол, або... (талуол).

19. Прадукт перагонкі нафты, які шырока прымяняецца ў дарожным будаўніцтве. (Гудрон).

20. Масляністая вадкасць, сумесь вуглевадародаў. (Нафта).

21. Якую будову мае большасць арганічных рэчываў? (Малекулярную).

22. Які вучоны ўпершыню ўвёў тэрмін "арганічная хімія"? (І.Берцалюс).

23. Рэчывы, якія маюць аднолькавы састав, але розную хімічную будову, называюцца... (ізамерамі).

24. Агульная формула гамалагічнага раду алканаў. (C_nH_{2n+2}).

25. Від гібрыдызацыі ў малекулах алканаў. (Sp³).

26. Формула балотнага газу. (CH_4).

27. C_2H_4 (этылен).

28. Найбольш характэрныя рэакцыі для алканаў (замышчэння).

29. Газ хларацэтан, які лёгка праходзіць у вадкасць, выкарыстоўваецца ў... (халадзільных устаноўках).

30. Стэрэаізамерыя або... (прасторавая).

31. Які рускі хімік ўпершыню атрымаў каўчук? (С.В.Лебедеў).

II гейм.

"Замарочки з дзежки"

1. Джульета гаварыла: "Ружа пахне ружай". А як скажа хімік, чым пахне ружа? (Фенілэтылавым спіртам).

2. "Ох, і атрутнае характары ў гэтай сям'і!" – кажаў ляснік і казкі "Палішчыка". А які інсектыцыд мае найменш атрутны характар? (Карбафос).

3. Кот Леопольд ператвараўся ў леапарда, калі ён выпіваў "авыры", а ў што ператвараецца малекула метану, калі ў яе забраць адзін атам вадароду? (Радзікал).

4. Гэта ёсць і ў кабінете хіміі, і ў кабінете біялогіі. "Яно" мае пах дыфенілавага эфіру.

